

زیادبوونی ئالۆگۆپری بازرگانی و وه به رهینانی چین له عێراق؛ مه ترسی یان ده رفه ت؟

18-02-2024

نووسه ره گان

مه محمود بابان

کورتە : سال به سال ئالۆگۆپری بازرگانی چین له گه ل عێراق رووی له هه لکشان بووه، به مدواییه ش گه یشتوو ته نزیکه ی 50 ملیار دۆلار، که زیاتر له دوو له سه ر سیی هه نارده ی عێراق بووه بۆ چین. له به رامبه ریشدا، چین له ماوه ی دوو ده یه ی رابردوودا به به راورد به ولاتانی دیکه ی دراوسیی عێراق زۆرتین وه به رهینانی له که رتی وزه و خانووبه ره ی عێراق کردووه.

سال بە سال ئالۇگۆرى بازىرگانى چىن لەگەل عىراق رووى لە ھەلکشان بوو، بەمدوايىش گەيشتوووتە نىزىكە 50 مليار دۇلار، كە زياتر لە دوو لەسەر سىي ھەناردەى عىراق بوو بۇ چىن. لە بەرامبەرىشدا، چىن لەماوہى دوو دەيەى رابردوودا بە بەراورد بە ولتاتانى دىكەى دراوسىي عىراق زۆرتىن وەبەرھىناتى لە كەرتى وزە و خانووبەرى عىراق كىردوو.

لەر ووى ئالۇگۆرى بازىرگانيەو، لەنيو ولتاتانى رۆژھەلاتى نيوەپاست و باكوورى ئەفرىقا و تەنانت ولتاتانى عەرەبىش لەم ناوچەيەدا، عىراق پىشتەر لە دووہى رىزبەندىيەكە بوو، بەلام لەم سالانەى دواییدا بوووتە يەكەمىن ھاوردەكار و سىيەمن ھەناردەكار بۇ چىن.

ھەر وھا، لەر ووى وەبەرھىناتەو لە عىراق، چىن پىش ولتاتانى رۆژھەلاتى نيوەپاست و ولتاتانى عەرەبى، توركيا و ئىران كەوتوو. لەر ووى پرۆژە و سەرمايەو تەو 2023 سەر و 34.2 مليار دۇلار وەبەرھىناتى كىردوو.

ئەم ھەلکشانى ئالۇگۆرى بازىرگانيە و زىادبوونى وەبەرھىناتى چىن لە كەرتى وزە و خانووبەرى لە عىراق واىكرد سالى 2019 حكومتى ئەوكاتى عىراق 8 رىكەوتن و ياداشتنامە لەگەل چىن واژو بكات، بەتايبەتیش لەبوارى پەيوەندى بازىرگانى و بنىاتنانى ژىرخانەو، كە بەمدوايى دەست بە جىبەجىكردنىان كراو.

ئىستا، ئەم پەيوەندىيە ھەم دەرەفەت و ھەم مەترسى گەرەى ئابوورى بۇ عىراق تىدايە، چونكە ئابوورى جىھان پەيوەستە بە ئابوورى چىنەو، چ جاي ئابوورىيەكى پىشتەستوو بە داھاتى نەوت و كرىخۇرى وەك عىراق. ھەربۆيەش ھەر گۆرانيك لەو ئابوورىيەدا، گۆرانى گەرەش لە ئالۇگۆر و وەبەرھىناتە چىنيەكە لە عىراق دەھىنيت.

ئالۇگۆرى بازىرگانى و وەبەرھىناتى چىنى لەگەل عىراق

بەپى داتاكانى [سەنتەرى بازىرگانى نئودەولەتى ITC](#) سالى 2023 ئالۇگۆرى بازىرگانى نئوان چىن و عىراق 49.7 مليار دۇلار، كە 14.3 مليارى ھەناردەكردنى چىن بۇ عىراق و نىزىكە 35.4 مليار دۇلارىش ھەناردەى عىراق بوو بۇ چىن.

ھەر وھا، لەماوہى پىنج سالى رابردوو، بە وردبوونەو لە داتاكانى ئالۇگۆرى بازىرگانى نئوان چىن و عىراق شتىكى سەرنجراكىش ئەوہى، سال بە سال ھەناردەى چىن بۇ عىراق لەر ووى جۆرى كالا و سەرمايەو بەردەوام زىادى كىردوو و گەيشتوووتە سەر ووى 100 جۆرى سەرەكى كالا و كەلوپەل، بەلام ھەناردەى عىراق بۇ چىن بەرزى و نزمى زۆرى بەخۆو بىنيو، چونكە ھەناردەكردنەكەى ھەمەچەش نەبوو و رىژەى سەر ووى 95% ھەناردەى عىراق بۇ چىن نەوت و مشتەقاتەكانى بوو.

گرافىك 1 : قەبارەى ئالۇگۆرى بازىرگانى نئوان چىن و عىراق لە نئوان سالانى 2019-2023

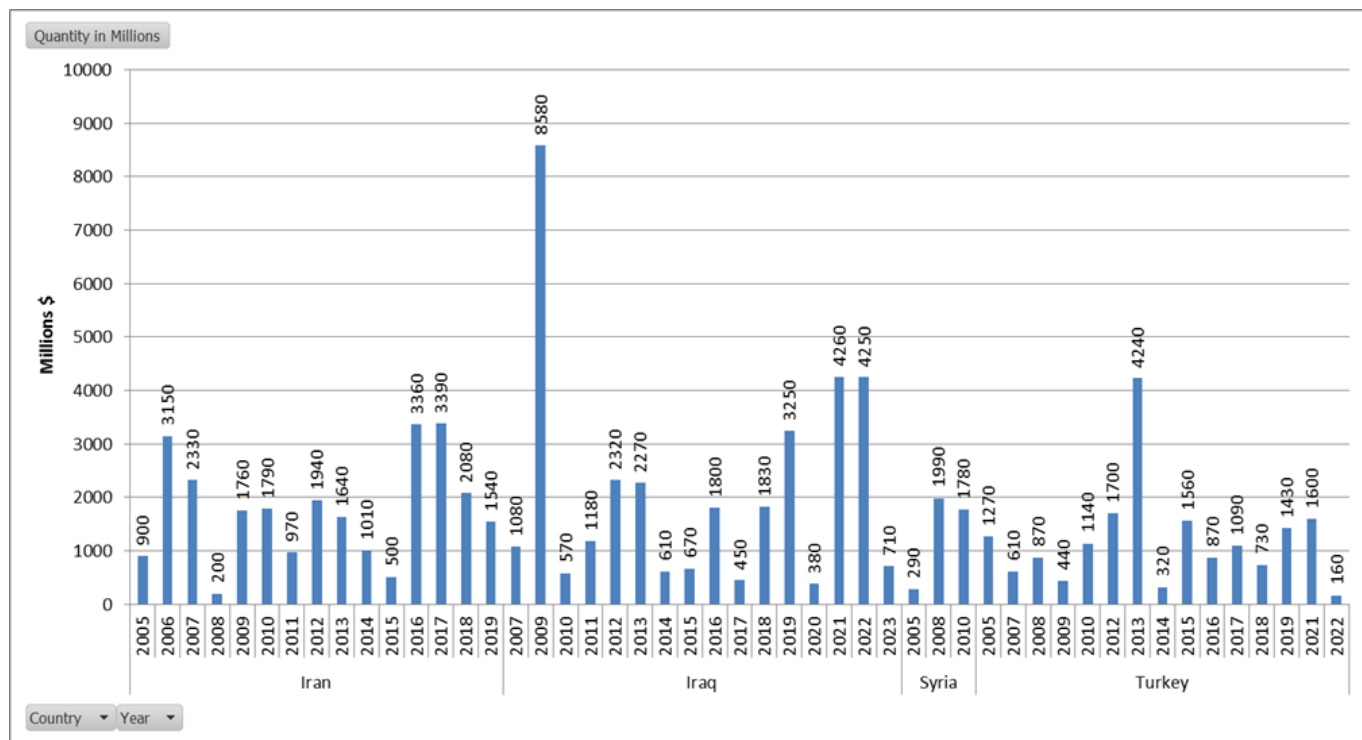
ههروهه، له پرووى وه به رهه ئانوه، به دهوام كۆمپانىا چينيه كان كه زۆر به شيان كۆمپانىاى دهولتهن شوپنپى خويان له كهرتى وزه و خانوبه ره له عىراق فراوانتر دهكهن. بۆ نموونه لهو پرۆژانهى چين له عىراق ئه نجاميان داوه، 41 له بوارى وزه بووه كه 31 دانه يان له كهرتى نهوتى بووه، كه دوايين دانه يان جيگرتنه وهى كۆمپانىاى ئىكسۆن مۆبيل بوو له به كىك له گه وه ترين كىلگه نهوتيه كانى عىراق (ويست قۆرته -1).

له ماوهى دوو دهيهى رابردوو، گه شهى خىراى ئابوورى چين و وه به رهه ئانوى چين له جيهان دا به شيوه به كه كهوا گه شتووه ته سه روو 2.4 تريليون دۆلار، واته ئيوهى ئابوورى ئه لمانيا كه چاره م گه وه ترين ئابوورى جيهان بووه له سالى 2023 دا. ئه م زيادبوونهى وه به رهه ئانوى ده ره كى چين له رۆژه لآتى نيوه راست له هه مان ماوه دا گه شتووه ته 250.3 مليار دۆلار كه ريزه ي 13.6% يان 34.2 مليار دۆلار ي له عىراق بووه.

راستيه كى ديكه ش ئه وه به كهوا وه به رهه ئانوى چين له عىراق په يوه سته نه بووه به دۆخه نيوخۆيه به كه عىراقه وه وه كو له ژماره كاندا ده ره كه وه يت، به لكو به دهوام رووى له هه لكشان و زيادبوون بووه، له ماوهى دوو دهيهى رابردوو دا سالانه به دهوام له نيو مليار دۆلار كه متر نه بووه و، بگره زياترئيش بووه و سال هه بووه گه شتووه ته سه روو 8.5 مليار دۆلار.

ههروهه، وه به رهه ئانوى چينى به به راورد به ولاتانى دراوسى عىراق له م ناوچه به دا و، هه رچه نده ش چين دوو سال دواتر وه به رهه ئانوى له عىراق ده ستپى كردوو، به لام له پرووى ژماره ي پرۆژه و سه رمايه شه وه پيش هه موويان كه وتوه ته وه وه كو له گرافيكى دووه مدا هاتوو.

گرافيك 2: وه به رهه ئانوى چين له توركيا، سووريا و ئىران و عىراق له نيوان سالانى 2005-2023

كۆتايى

هه لكشانى په يوه ندييه بازرگانيه كان و زيادبوونى وه به رهه ئانوى چينى له عىراق له م سالانهى دواييدا به زۆرى ده گه رپته وه بۆ ئه و سه ردانه پىنج رۆژيهى عادل عه بدولمه هدى و شاندى عىراقى كه واژوى 8 ياداشتنامه و رىكه وتن له گه ل چين تىدا ئه نجامدرا، كه و ئه وكات له پرووى ژماره وه، ئاماژه به ته رخانكردنى 10 مليار دۆلار يان پىدانى 100 هه زار به رميل نهوتى رۆژانه له لايه ن عىراقه وه به چين بۆ جيه جيگرتن يان ده كرا. ههروهه، سه رو كوه زى رانى ئه وكاتى عىراق له كاتى گه رانه وه پىدا گوتى ياداشتنامه و رىكه وتنامه كان له گه ل چين بواره كانى دارايى، بازرگانى، ئاساپش، بنىاتناه وه، په يوه ندييه كان و ته كنه لۆژيا، په ره رده و كاروبارى ده ره وه" ده گرپته وه.

ھەرچەندە رووداۋەكانى سالى 2019 و سالىنى دواتر لە عىراق واىكرد كەوا بەكردارىي ياداشتنامە و رىككەوتنەكان نەچنە بوارى جىبەجىكردنەو، بەلام كابينەكەى سوودانى بە راگەياندى دەستكردن بە دروستكردنى 100 قوتابخانە لە لاين چىنەو بەشىكى رىككەوتنەكەى خستتە بوارى جىبەجىكردنەو و ئەمسال بەكەمىن قوتابخانەى لەو 1000 قوتابخانەيەى كە لەلاين چىنەو دروستدەكرىت لە ناسرىە بەفەرمى كردهو.

لەراستىدا ئەم پەيوەندىيە ئابوورىيە 80 مىليار دۆلارىيە، كە نىكەى 50 مىليار دۆلارى ئالۇگۆرى بازىرگانى و 30 مىليار دۆلارى ۋەبەرھىنانى چىن بوو لە عىراق، ئەمەش سەرەراى دابىنكردنى دەيان جۆرى خزمەتگوزارى دىكە لە لاين كۆمپانىا چىنىيەكانەو ۋە بۇ عىراق بەتايبەتئىش لە كەرتى نەوت، دوو مەترسى و سى دەرڤەتى بۇ عىراق لىي چاۋەپواندەكرىت:

مەترسى يەكەمىان: جىگەى مەترسىيە بەھۆى نەبوونى فرەچەشنى لە ھەناردەكردنى كالى عىراقى بۇ چىن كە تەنيا نەوتى خاۋە، ھەربۆيەش ئەگەر چىن بازىرگىيەى ياخود نەوتىكى ھەرزانتىر بۆزىتەو ئەوا يەكسەر ئاراستەكەى دەگۆرىت ۋەكو ئەوئى سالى رابردوودا روويداۋە ھەناردەى نەوتى خاۋى عىراق بۇ چىن بەرپۆزەى 9.4% كەمىكرد، بەلام چىن سەتان كالى جىاواز ھەناردەى عىراق دەكات و بەردەوامىشە لە ھەمەچەشنىكردنى ھەناردەكراۋەكانى.

مەترسى دوۋەمىان: پەيوەستبوون و ئالۇگۆرى بازىرگانى لەگەل ۋالتىكى گەورەى ۋەك چىن كە لىكەوتەى گەورەى لەسەر ئابوورى جىھان ھەيە، ھەربۆيەش ھەر خاۋبوونەوئەيەك لە گەشەكردنى ئابوورىيەكەيدا روويدات ئەوا كاردانەوئەى راستەوخۆى لەسەر عىراق دەبىت بەھۆى ھاوردەكردنىيەو. بۇ نموونە چاۋەپواندەكرىت لە ئەمسال و سالى داھاتوودا [گەشەى ئابوورى چىن](#) روو لە داكشان بىت، ۋەك لە 2024 رىزەكە 4.6% و لە 2028 دا بىتە 3.5%.

ھەرۋەھا، ئەو سى دەرڤەتى ئەم پەيوەندىيە ئابوورى و بازىرگانيە دەخاتە بەردەم عىراق برىتتە لە:

يەكەمىان، دەرگايەكى نوئ بۇ عىراق بۇ مامەلكردن بە دراۋىكى دەرەوئەى دۆلار دەكاتەو ۋە، دەبىتە فرىادەرەسپىك بۇ داھاتى يەك لەسەر سى نەوتى فرۆشراۋى عىراق بە يوان چىنى، بەمشىۋەيە ئەو فشارەى ئەمريكا بۇ گەراننەوئەى داھاتى عىراق كەمتر دەكاتەو.

دوۋەمىان، عىراق دەتوانىت سوود لە ئەزمونىكى نموونەى ۋەك چىن لەرووى خىرا گەشەكردنى ئابوورى و گەشەكردنى بەرھەمى نىوخۆى GDP و بەرزكردنەوئەى داھاتى تاكەو ۋەربىگرىت.

سىيەمىان، چىن دەستى كارى ھەرزان و دابىنكردنى ئامىر و تەكنەلۆژى و كەلوپەلى ئەلىكترۆنى ھەيە، كە عىراق دەتوانىت سوودى لىۋەربىگرىت بۇ بىناتنانى ژىرخانى ۋالت لە ھەموو كەرتە جىاوازەكاندا بەتايبەتئىش گواستەو، بىناتنانى رىگەوبانەكان، دروستكردنى بالەخانە و نەخۇشخانە و قوتابخانە و ھتد، كە ئىستا عىراق نەك پىۋىستىيەكى زۆرى پىيەتى بەلكو بەدەست نەبوونى ئەم پىداۋىستىيە سەرەكەيەنەو دەئالىنىت.